

ნიკო ჩიხლაძე

ეკონ. მეცნ. დოქტორი, ქუთაისის სამართლისა და ეკონომიკის უნივერსიტეტის სრული პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სრული პროფესორი

შრომისა და სამეწარმეო უნარის მართლმადიდებლური გააზრების საკითხისათვის

საქართველოში ისტორიულად ჩამოყალიბდა თვითმყოფადი ეროვნული ტრადიცია შრომასთან, საკუთრებასთან, განათლების მიღებასთან, სიმდიდრის დაგროვებასთან დამოკიდებულებაში, რაც მატერიალური, სულიერი და ზნეობრივი კრიტერიუმების შერწყმას ეფუძნებოდა. სამეურნეო საქმიანობის წარმართვის მსოფლმხედველობრივი და თერიული საფუძველი საქართველოში ფაქტობრივად ყოველთვის იყო წმინდა წერილი და მასზე დაფუძნებული “სახლმშენებლობა”, “სამეურნეო საქმიანობის გაძლიერება” (ეკონომიკა). ეს უკანასკნელი უპირველესად მოიაზრებოდა, როგორც მეცნიერება პატიოსანი შრომის, შინამეურნეობებისა და საერთოდ, ეროვნული მეურნეობის საკუთარი ძალებით წარმართვის, სიყვარულით შექმნისა და უპოვართა მხარდაჭერის შესახებ ქრისტიანული მოძღვრების საფუძველზე.

სამწუხაროდ, ეკონომიკურ და საერთოდ, საზოგადოებრივ ურთიერთობებში ათწლეულების

მანძილზე მიიჩქმალა ქრისტიანულ დოგმატზე დაფუძნებული ქცევის მოდელი. თავის მხრივ, ეს იყო შედეგი მეცნიერების სახელით რელიგიის უარყოფისა, მეცნიერებასა და რელიგიას შორის ღრმა უფსკრულის გაჩენისა და მათი ჰარმონიის რღვევის პროპაგანდისა.

ბოლო წლებში ეკონომიკის ძირითადი პრინციპების მართლმადიდებლური გააზრების კუთხით საქართველოში მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა, გამოიცა ნაშრომები, ჩატარდა სამეცნიერო ფორუმები და ა.შ. თანდათან იკვეთება შედარებით ახალ მიმართულების – თეოლოგიურ ეკონომიკის, საჭიროება, რომელსაც უნდა დაეფუძნოს საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების კონცეფცია.⁹

ნებისმიერი საზოგადოება წარმოების, მოძრაობის გარეშე წარმოუდგენელია. სწორედ წარმოების პროცესში იქმნება მატერიალური დოვლათი ადამიანთა მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად, რაც საზოგადოების არსებობის საფუძველია. საბაზრო სისტემაში საქონლისა და მომსახურების წარმოება ყოველთვის განიხილება შეზღუდული რესურსების პირობებში, ანუ

⁹ ufro dawvrilebiT ix. “saqarTvelos kaTolikos-patriarqi ilia II socialur-ekonomikuri ganviTarebis aqTualuri sakiTxebis Sesaxeb” (Semdgenel-gamomcemeli g. SixaSvili), swavlul ekonomistTa gamosvlebi, Tbilisis saxelmwifo universitetSi patriarchis stumrobisas (2007 wlis 27 maisi), Tb., 2004.

საზოგადოების მრავალფეროვანი მოთხოვნილებების მაქსიმალური დაკმაყოფილების მიზნით ეკონომიკა აწყდება ოპტიმალური არჩევანის პრობლემას.

ძირითადი რესურსებია: შრომა, სამეწარმეო უნარი (არამატერიალური რესურსები), მიწა და კაპიტალი (მატერიალური რესურსები). შრომას და სამეწარმეო უნარს ეკონომიკა განსაკუთრებულ არამატერიალურ რესურსად განიხილავს. შრომა, იგივე “სიმდიდრის მამა” (უილიამ პეტი), არის ფიზიკური და გონებრივი შესაძლებლობების ხარჯვა საქონლისა და მომსახურების წარმოების პროცესში, სამეწარმეო უნარი კი, განსაკუთრებული რესურსი, რომელიც გერგილიანობას, მოხერხებულობას, განსაკუთრებული ეკონომიკური აღქმის უნარს უკავშირდება. მეწარმე გამოდის ყველა რესურსის შერწყმის ინიციატორად და დადებითი კატალიზატორის როლს ასრულებს საწარმო პროცესებში.¹⁰

არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ადამიანი სიმბოლურადაა რესურსების მფლობელი, რომელსაც მას ღმერთი უძღვნის, ანუ ადამიანის ამქვეყნად მოვლინება დროებითად აქცევს მიწაზე მის საკუთრებასაც. ამდენად, მიწისა და კაპიტალის მესაკუთრე ფაქტობრივად არის სიმბოლური მმართველი,

მენეჯერი მართვის უფლებით. შესაბამისად, საჭიროა გააზრება იმისა, რომ ღმრთისაგან ნაბოძები სიმდიდრის მმართველს უპირველესად ღვთის წინაშე ეკისრება პასუხისმგებლობა.

ეკონომიკურ ურთიერთობებში მეწარმე მთავარი მამოძრავებელი ძალაა საბოლოო შედეგის – მოგების მისაღებად, ეწევა ბიზნესთან დაკავშირებულ მთელ რისკს და ნოვატორიცაა შეიტანოს პერიოდული კორექტირება ახალი სახეობის საქონლის, ტექნოლოგიების დასაწერგად და ა.შ.

ერთის მხრივ, წინააღმდეგობრივია საკითხი ადამიანში არსებული ორი საწყისის – წარმავალისა (სხეულებრივი) და მარადიულის (სულიერი) შესახებ. მატერიალური სამყარო წარმავალია და ამოება ხშირად მარადიული სიამოვნების ძებნისაკენ, როგორც წმინდა მამები აღნიშნავენ, “სხეულებრივი მოთხოვნილებების” დაკმაყოფილებისაკენ უბიძგებს ადამიანს. თანამედროვეობის დიდი მოღვაწე, ბერი პაისი ათონელი აღნიშნავდა: “რაც უფრო მეტად შორდებიან ადამიანები უბრალო, ბუნებრივ ცხოვრებას და მიელტვიან ფუფუნებას, მით უფრო იზრდება მათი მოუსვენრობა და რაც უფრო იხვეწება ამსოფლიური თავაზიანობა, მით უფრო იკარგება უბრალოებაც, სიხარულიც და ბუნებრივი ადამიანური ღიმილიც”.¹¹

მეორე მხრივ, წარმოების (მიწოდების) პროცესი საზოგადოების მატერიალურ და არამატერიალურ მოთხოვნილებებს უკავშირდება. გავიხსენოთ, რომ აბრაამ

¹⁰ Макконнель К., Брю С., Экономика. М., «Инфра-М», 2000. ст. 26.

¹¹ Journ. “karibWe”, #24, 2007. gv. 13.

მასლოუს მიხედვით მოთხოვნილებათა იერარქიაში გვაქვს 5 დონე: ფიზიოლოგიური, უსაფრთხოებაზე, სოციალური, პატივისცემისა და თვითგამოხატვის მოთხოვნილებები (ე.წ. “მასლოუს პირამიდა”).

საკითხთის წინასწარი გააზრება მართლმადიდებლურ სწავლებასთან მიმართებაში რამდენიმე ძირითადი ასპექტის გამოყოფის საშუალებას გვაძლევს:

ა) მხოლოდ პატიოსანი, ღვთისათნო საქმიანობის (შრომის) შედეგად საზრდოს მოპოვება არის ქრისტიანული შრომითი მორალის ქვაკუთხედი: “ნეტარია ყოველი, რომელსაც ეშინია უფლისა და იარება მისი გზებით. შენი ხელების ნაყოფს თუ ჭამ, ნეტარება შენ და სიკეთე შენ!” (ფსალმ. 127). შეურიგებლობა სიზარმაცისა და სარჩოს დაუმსახურებლად მოპოვებისადმი ამავდროულად ერთგვარი გამოწვევაცაა კორუფციისა და უშრომელი შემოსავლისადმი, ათასგვარი მაქინაციებით, მოტყუებით, ქრთამის აღებ-მიცემობით საქმის კეთებისადმი. წმინდა პავლე მოციქული გამოხატავს სიმკაცრეს და შეუვალობას ამ საკითხისადმი: “უკეთუ ვისიმე არა უნებს საქმის, ნუცაღა ჭამნ” (2 თეს., 3,10)¹², ანუ ვისაც შრომა არ სურს, მან არც უნდა ჭამოს!

ბ) სამეწარმეო უნარი არის განსაკუთრებული უნარი, რომელიც გერგილიანობას, განსაკუთრებულ ეკონომიკურ აღქმას პროგნოზირების უნარს და მრავალ სხვა

თვისებას მოიცავს. შეიძლება საკმაოდ კარგი თეორიული ეკონომიკური განათლება მიიღოს ინდივიდმა, შეისწავლოს ენები და ა.შ., მაგრამ სათანადო სამეწარმეო უნარი არ აღმოაჩნდეს. შეიძლება ითქვას, რომ იგი არის ღვთისაგან ბოძებული უნარი. წმინდა ილია მართალი აღნიშნავს: “თუ სამართლიანი კაცი ხარ და კაცთმოყვარე, მაშინ ყველაფერი ხარ, სავსე კაცი ხარ, იმიტომ, რომ იღვაწებ და იმოქმედებ შეძლებისამებრ, რადგანაც უქმად ყოფნის ნებას გრძნობა სამართლიანობისა არ მოგცემს ამ წუთისოფელში, საცა ოფლის წურვით უნდა ჰყიდულობდეს თითოეული თავის კერძს ცხოვრებისას, და კეთილის მოქმედიც იქნები, რადგანაც ავკაცობის ნებას არ მოგცემს გრძნობა კაცთმოყვარეობისა”.

გ) მეწარმე ორგანიზებას უკეთებს საქონლისა და მომსახურების წარმოებას არა საკუთარი თავისათვის, არამედ სხვებისათვის. საბაზრო სისტემაში, რომელიც შრომის საზოგადოებრივ დანაწილებას და საქონელგაცვლას ეყრდნობა, წარმოება მრავალჯერადი პროცესია. მომხმარებელთა აბსოლუტური უმრავლესობა თვითონ არ აწარმოებს საქონელსა და მომსახურებას, რომელსაც მოიხმარს, ან იმის მცირე ნაწილს მოიხმარს, რასაც აწარმოებს. თუმცა, მხოლოდ მატერიალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისათვის არ ევლინება ადამიანი ქვეყნიერებას. საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქი, უწმინდესი და უნეტარესი ილია II ჯერ კიდევ 1979 წლის საახალწლო ეპისტოლეში, კომუნისტური მატერიალიზმის გამძვინვარებულ ეპოქაში მოუწოდებდა სამწყსოს: “ის, ვინც ეძებს ქვეყნად მხოლოდ

¹² marqszim-leninizmis apologetebmac igive “daaskvnes” da socialisturi saxelmwifos erT-erT ZiriTad ideologiur refrenad aqcies - “vinc ar muSaobs, is ar Wams”, oRond, mniSvnelovani dagvianebiT.

ხორციელ საზრდოს, და სიცოცხლის გამჩენს არ ეძიებს, ვისაც ადამიანის დანიშნულებად მიაჩნია მხოლოდ ბევრის მოხვეჭა, ბევრის ჭამა, საუკეთესო ტანსაცმელი და სხვა არარა, სწორედ რომ არარაობასაა მინდობილი”.

დ) რაც უფრო წარმატებულია მეწარმე (სხვებისათვის), მით მეტი რესურსების კონცენტრაცია ხდება მასთან – საბაზრო მექანიზმის მაღალი ეფექტურობა აჯილდოებს მეწარმეს წარმატებული მუშაობისათვის. მეწარმე სიკეთის მქმნელია, თუკი ბიზნესის ეფექტური ორგანიზებით (მაგ., ხელმისაწვდომი ფასები ხარისხიან საქონელზე და ა.შ.) ადამიანებს აძლევს შესაფერის, ანაზღაურებად სამუშაოს. ამდენად, როგორც წმინდა წერილი გვასწავლის, “საქმით მართლდება კაცი და არა მხოლოდ რწმენით, რადგან როგორც სხეულია მკვდარი სულის გარეშე, ასევე რწმენაც მკვდარია საქმეთა გარეშე” (იაკ. 2,24-26).

ღირს ვიფიქროთ, რომ კაპიტალის დაგროვების პროცესში მთავარია არა ის, თუ რამდენს ფლობს ინდივიდი, არამედ როგორ მოიპოვა და რა ნორმების დაცვითაა ჩართული ეკონომიკურ ურთიერთობებში. ამასთან, მართლმადიდებელი მეწარმისათვის გარდაუვალი უნდა იყოს ფიქრი მოყვასზე, მხარდაჭერასა და უპოვარის თანადგომაზე. შესანიშნავად ამბობს იოანე ოქროპირი: “გინდა, რომ იყოს შენი სიმდიდრე, საუნჯე წარუპარველი, დაჰვალ იგი მუცელსა გლახაკათასა”.

გადავხედოთ სამართლებრივი ატმოსფეროს უზრუნველყოფისა და

მაკროეკონომიკური პოლიტიკის ისეთ თანამედროვე ელემენტს, როგორცაა სრული დასაქმების მიღწევა. ამ თეზის მიხედვით სამუშაო უნდა ჰქონდეს ყველას, ვისაც სურს და შეუძლია მუშაობა, ანუ ერისკაცთა მეცადინეობა უნდა მიემართოს იმისაკენ, რომ ღვთის განჩინებით ყველამ გამოიმუშაოს საზრდო, ღვთისაგან ბოძებული. ამასთან, ღვთიურ განგებას მინდობილი ბიზნესი უნდა ემორჩილებოდეს ცნობილ მცნებას, რომლის მიხედვითაც კვირაში 6 დღე პატიოსან შრომას უნდა ეთმობოდეს, ერთი (შაბათი) კი მხოლოდ ღმერთს; დავუკვირდეთ, რომ კაპერნაუმში მისვლისას უფალი ემორჩილება რა გადასახადის გადახდის სავალდებულობას, პეტრეს ავალებს: “წადი ზღვაზე, ისროლე ანკესი და პირველი თევზი, რომელიც მოხვდეს, ამოიყვანე, გაუღე პირი და შიგ იპოვი სტატირს. წამოიღე იგი, მიეცი შენთვის და ჩემთვის” (მათ. 17,27). ყურადსაღებია, რომ გადასახდელის მოპოვებას თვით იესოც მხოლოდ შრომის ხარჯზე მიიჩნევს გამართლებულად და პეტრეს თევზის დასაჭერად უშვებს – ბუნებრივია უფალს ჩვენსას არ გაუჭირდებოდა სტატირის “გაურჯელადაც” მოპოვება ვალდებულების შესასრულებლად, როცა ხუთი პურით და ორი თევზით ხუთი ათასი კაცი დააპურა.

უმუშევრობის “გამართლება” ხშირად ხდება დაბალი გასამრჯელოთი, რაც ქურდობის ერთ-ერთი ძირითადი “ბუნებრივი სტიმულია” (“აბა რა უნდა ექნა” და ა.შ.). ღმერთს არ უბრძანებია, რომ თუკი ბევრს არ აიღებ, საქმეს თავი უნდა მიანებო. პატიოსნად შრომა და უფლის რწმენა ყოველგვარი ჯამაგირის სიმწირეს გადაფარავს. ვინც ცოტას

დასჯერდა, უფალმა უთხრა: “რომელი მცირესა ზედა სარწმუნო იყავ, მრავალსა ზედა დაგადგინო”.

მავანნი უსაფუძვლოდ ფიქრობენ, რომ დიდი სულიერი ღვაწლის მიუხედავად, სასულიერო პირებს ნაკლები ფიზიკური შრომა უწევთ. არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ბერ-მონაზვნები ხორცის მოსვენებას დღე-ღამეში სამ საათს უთმობენ, დანარჩენ დროს კი ლოცვასა და მღვიძარებაში ატარებენ, რომელშიც მნიშვნელოვანი ადგილი, მონასტრებში დადგენილი წეს-განგებების თანახმად, აუცილებელ ელემენტს - ფიზიკურ შრომას ეთმობა.

შეუვალია ქართველ საეკლესიო მოღვაწეთა დამოკიდებულება პატიოსანი შრომისადმი. წმინდა გაბრიელ ეპისკოპოსი¹³ გვმოდღვრავს რა შრომის მნიშვნელობის შესახებ, უქნარა ადამიანებისადმი სიმკაცრის გამოსახატად მათ არაქრისტიანებთანაც კი აიგივებს: “კაცი უქმი, მცონარე, რომელსაც არ უყვარს გარჯილობა, ვერ გამდიდრდება სულიერადაც. სათნოების და წმინდა ზნეობის შეძენას დიდი შრომა და მოღვაწეობა უნდა... ვინც უქმად ატარებს თავის დროებას, იგი ქრისტიანე არ არის. ვინც თავის შრომით არ ირჩენს თავისთავს, ვინც ცხოვრობს და რჩება სხვისი ნამუშევართ და შრომით, იგი ამაოდ ამძიმებს ღეღამიწასა”¹⁴

ამდენად, ქრისტიანული მორალი გვაძლევს ძირითად პოსტულატებს, თუ რა უნდა დაუდოს ერმა საფუძვლად შრომას, სამეწარმეო საქმიანობის პრინციპებს, უპოვართა მხარდაჭერას, მთლიანი შიდა პროდუქტის ფორმირებას, ეროვნული შემოსავლის განაწილებასა და გადანაწილებას, განსაკუთრებით სამართლიანობის პრინციპების დაცვის თვალსაზრისით. სტატიის შინაარსიდან გამომდინარე, გვსურს იგი საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქის, უწმინდესისა და უნეტარესის, ილია II შეგონებით დავასრულოთ: “ბიოლოგიური კანონებიდან გამომდინარე, უნდა გვახსოვდეს, რომ შრომა თავისთავად ცოცხალი მატერიის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მოთხოვნილებაა. შრომა სჭირდება ადამიანს ნორმალური არსებობისათვის, სჭირდება ისევე, როგორც ჰაერი, საკვები, ძილი, ურთიერთობა... ზოგიერთი ადამიანი ოცნებობს: ნაკლები იმუშაოს და მეტი მიიღოს, მაგრამ დასვენებით რომ დატკბე, თავდაპირველად უნდა დაღლა იგრძნო... მუსიკოსი, მხატვარი, მრვდელი, მწერალი, მეცნიერი, ყოველი მშრომელი ადამიანი ძლიერ იტანჯება, თუ ის მოკლებულია საყვარელი საქმიანობის შესაძლებლობას. დაუშვებელია იყო დაბადებით უსაქმური და ბედნიერებას უმოქმედობაში ხედავდე”.¹⁵

¹³ es is episkoposia, romelic wmindia ilia marTalis mixedviT “sarwmunoebas amecnierebda da mecnierebas asarwmunoebda”.

¹⁴ “qadagebani imereTis episkoposisa gabrielisa”, t. I. quTaisi, 1989. gv. 457.

¹⁵ saqarTvelos kaTolikos patriarqis, uwmindesisa da unetaresis ilia II saaxalwlo epistole, 1980 weli.